

Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries 2005 Edition

Summary in Slovak

Dôchodkové zabezpečenie v krajinách OECD: štátna politika krajín OECD (správa za rok 2005)

Zhrnutie v slovenčine

Za posledné roky dochádza v mnohých členských krajinách Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) k reformám systémov dôchodkového zabezpečenia. Hybným faktorom týchto zmien boli predovšetkým obavy o *finančnú únosnosť* systémov dôchodkového zabezpečenia vzhľadom na zvyšujúci sa priemerný vek obyvateľstva v týchto krajinách. Ako však ukazuje podrobnejšia analýza systémov dôchodkového zabezpečenia, vyznačujú sa tieto systémy komplexnou štruktúrou i pravidlami, ktoré sťažujú porovnateľnosť režimov ich financovania a prevádzkovania. Výmena získaných skúseností s reformami systémov dôchodkového zabezpečenia a súvisiacimi dopadmi je pritom pre tvorcov štátnej politiky v tejto oblasti významným zdrojom východiskových informácií.

Táto správa podáva prehľad o výške dôchodkov, ktorú môžu očakávať osoby vstupujúce v súčasnosti do produktívneho veku. Analýza podáva tiež odpovede na viaceré kľúčových otázok týkajúcich sa štátnej politiky. Predstavujú systémy dôchodkového zabezpečenia účinnú záruku proti chudobe? Sú tieto systémy únosné z finančného hľadiska? Aké postavenie majú v týchto systémoch osoby s nízkymi príjmami a dočasne nezamestnané osoby? Správa sa predkladá prvýkrát a bude sa ďalej aktualizovať v dvojročných intervaloch. V budúcich vydaniach správy sa budú analyzovať tiež dopady reforiem systémov dôchodkového zabezpečenia.

Súčasťou správy je analýza perspektív, ktoré sa otvárajú systémom dôchodkového zabezpečenia v jednotlivých krajinách. Pri priamom porovnaní stavu v jednotlivých krajinách OECD sa ukazuje značná rôznorodosť týchto systémov. Analýza, ktorá je súčasťou tejto správy, zahŕňa všetky systémy dôchodkového zabezpečenia s povinnou účasťou, teda nielen štátne, ale aj prípadné ďalšie povinné individuálne dôchodkové pripoistenie. Analýza sa zameriava tiež na sociálne siete pre staršie osoby, pričom zohľadňuje rozdiely v daňových systémoch a výške zdanenia tak medzi jednotlivými

krajinami, ako aj medzi osobami v produktívnom a dôchodkovom veku. V súhrne tak poskytuje táto správa úplný prehľad o aspektoch medzi- a vnútrogeneračného prerozdelenia, a tým o *sociálnej primeranosti* systémov dôchodkového zabezpečenia. Programy dôchodkového zabezpečenia majú dva hlavné ciele. Tieto zahŕňajú jednak prerozdelenie príjmov smerom k dôchodcom s nízkymi príjmami a prevenciu hmotnej núdze osôb vo vysokom veku, a jednak umožniť zárobkovo činným osobám zachovať si aj v dôchodkovom veku ich obvyklú životnú úroveň poskytnutím adekvátnej náhrady za ich príjmy zo zárobkovej činnosti. Väčšina krajín sleduje svojou štátnou politikou v oblasti dôchodkového zabezpečenia oba tieto ciele, zároveň však pritom jestvujú čo do ich vzájomnej relatívnej dôležitosti významné rozdiely.

Ako vyplýva z tejto správy, zárobkovo činné osoby v krajinách OECD s priemernými príjmami môžu očakávať, že výška ich starobného dôchodku po zdanení bude zodpovedať približne 70 % výšky ich príjmov po zdanení. Krajiny s najnižšou *čistou náhradnou hodnotou* sú Írsko a Nový Zéland, kde jestvujú len málo rozvinuté systémy dôchodkového zabezpečenia; čistá náhradná hodnota predstavuje v oboch uvedených štátoch menej než 40 %. O niečo vyššiu náhradnú hodnotu vykazuje Británia a Spojené štáty, a to približne na úrovni 50 %.

Zárobkovo činné osoby v krajinách OECD s nízkymi príjmami na úrovni polovice priemernej mzdy môžu v priemere očakávať čistú náhradnú hodnotu okolo 85 %. V niektorých krajinách sú však starobné dôchodky pre zárobkovo činné osoby s nízkymi príjmami veľmi nízke. V Nemecku, Mexiku, v Slovenskej republike a v Spojených štátoch predstavuje výška sociálnych starobných dôchodkov pre osoby s požadovanou odpracovanou dobou menej než štvrtinu priemernej mzdy v národnej ekonomike.

Niektoré krajiny sa zameriavajú na užšie *vzájomné prepojenie príspevkov* do systému dôchodkového zabezpečenia a *následných výhod plynúcich zo systému*. Tak napríklad v Taliansku, v Poľsku a v Maďarsku sa zo systémov dôchodkového zabezpečenia prakticky úplne odstránili prerozdelenie prvky. Tam, kde nie je súčasťou systémov dôchodkového zabezpečenia prerozdelenie v prospech osôb s nižšími príjmami, sú pre výšku dôchodkov zvyčajne vo väčšej miere smerodajné rôzne účelové sociálne opatrenia vychádzajúce z praktických skúseností a poznatkov.

Vo všetkých krajinách OECD jestvujú rôzne formy *sociálnych sietí* pre starších ľudí. Zvyčajne sa jedná o účelové programy vychádzajúce z praktických skúseností a poznatkov. Priemerná výška najnižších dôchodkov pre osoby s požadovanou odpracovanou dobou predstavuje v krajinách OECD necelých 29 % priemernej mzdy.

Súčasťou zistení tejto správy je, že v starobnom zabezpečení zohrávajú významnú úlohu *systémy zdanenia fyzických osôb*. Dôchodcovia často neplatia príspevky do systémov sociálneho zabezpečenia a vzhľadom na skutočnosť, že dane z príjmov fyzických osôb sú progresívne, je priemerné zdanenie dôchodkových príjmov zvyčajne nižšie než zdanenie príjmov zo zárobkovej činnosti. Okrem toho sú v systémoch daní z príjmov zvyčajne zvýhodnené či už osoby poberajúce dôchodok alebo samotné dôchodkové príjmy tým, že starším osobám sa poskytujú rôzne úľavy a zápočty.

Čisté náhradné hodnoty z priemernej mzdy sú v krajinách OECD v priemere o 22 % vyššie než hrubé náhradné hodnoty tamže. Účinky zdanenia a odvodov do sietí sociálneho zabezpečenia sú však pre osoby s nižšími príjmami menej výrazné než

pre osoby poberajúce priemerné príjmy, a to z toho dôvodu, že prvá uvedená skupina odvádza na daniach a odvodoch nižšie čiastky než zárobkovo činné osoby s vyššími príjmami. Rozdiel medzi hrubou a čistou náhradnou hodnotou pre osoby s nižšími príjmami predstavuje v priemere 17 %.

Vo väčšine krajín sa neposkytujú daňové zvýhodnenia bohatším dôchodcom. Z tohto pravidla však jestvujú výnimky, ktorými sú Spojené štáty a Nemecko. V týchto dvoch krajinách sa poskytujú daňové úľavy dôchodcom všetkých príjmových kategórií (v Nemecku sa však v tejto súvislosti plánujú zmeny legislatívy).

Ústredným bodom diskusií o finančnej únosnosti systémov dôchodkového zabezpečenia bola dlho problematika úprav výšky dôchodkov na zohľadnenie zvyšujúcich sa životných nákladov – *indexácia*. V súčasnosti sa už v prakticky všetkých krajinách OECD odvíja výška dôchodkov od spotrebiteľských cien. V niektorých krajinách sa však aj naďalej pri úpravách dôchodkov vychádza z priemernej mzdy, čo môže oproti úprave s previazaním dôchodkov s cenami výrobkov a služieb predstavovať pre štát až o 20 % vyššie náklady.

Súvisiacim prvkom systémov dôchodkového zabezpečenia je *valorizácia*, t.j. úprava výšky minulých príjmov na zohľadnenie vývoja životných nákladov v období medzi vznikom nároku na dôchodok a uplatnením tohto nároku. Až donedávna sa valorizácii v porovnaní s indexáciou venovala menšia pozornosť, a to aj napriek významným dopadom valorizácie na výhody plynúce z dôchodkového zabezpečenia.

Väčšina krajín OECD vykonáva prehodnotenie výšky minulých príjmov v súlade s rastom miezd v národnej ekonomike. Z tohto pravidla však jestvujú aj výnimky, medzi ktoré patria Belgicko, Francúzsko, Kórea a Španielsko. V týchto krajinách prebieha valorizácia minulých príjmov na základe vývoja cien. Keďže mzdy zvyčajne rastú rýchlejšie než ceny, má valorizácia na základe vývoja cien za následok výrazne nižšie náhradné hodnoty než je tomu pri valorizácii na základe vývoja miezd. Pri valorizácii na základe vývoja cien môže byť výsledný dôchodok v konkrétnych prípadoch až o 40 % nižší než pri valorizácii na základe vývoja miezd.

Dôchodkové rezervy, čo je aktuálna hodnota objemu budúcich dôchodkov, predstavujú najspoľahlivejší ukazovateľ očakávateľnej výšky dôchodkov. Pri zisťovaní dôchodkových rezerv sa berie do úvahy výška vyplácaných dôchodkov, vek vzniku nároku na dôchodok, stredná dĺžka života v danej krajine a spôsob úpravy dôchodkov po odchode na dôchodok, a to buď na základe cenového alebo mzdového vývoja. Najvyššie dôchodkové rezervy na zárobkovo činnú osobu s priemernými príjmami má Luxembursko, kde dosahujú pre mužov 18-násobok a pre ženy takmer 22-násobok priemernej mzdy (kvôli vyššej strednej dĺžke života žien). To predstavuje v čase odchodu na dôchodok ekvivalent čiastky 587 000 USD, čo je takmer trojnásobok priemeru krajín OECD. Najnižšie dôchodkové rezervy na osobu s priemernými príjmami vykazujú Írsko, Mexiko, Nový Zéland, Británia a Spojené štáty, kde dosahujú menej než šesťnásobok priemernej mzdy. Na druhej strane je tu samozrejme skutočnosť, že občania týchto krajín prispeli za obdobie svojho zárobkovo aktívneho života do systému dôchodkového zabezpečenia menšími čiastkami, takže označiť tieto krajiny za „menej štedré“ v porovnaní s krajinami, ktoré zaručujú svojim dôchodcom vyššie dôchodkové rezervy, môže byť zavádzajúce.

Dôchodkový vek je vo väčšine krajín OECD 65 rokov. Na Islande, v Nórsku a v Spojených štátoch sa plánuje zavedenie štandardného dôchodkového veku 67 rokov. Nižší dôchodkový vek než 65 rokov majú Česká republika, Francúzsko, Maďarsko, Kórea, Slovenská republika a Turecko. Vo Francúzsku je hrubá náhradná hodnota pre príjmy v rozsahu od 75 % do 200 % priemernej mzdy nižšia než je priemer krajín OECD. Naopak dôchodkové rezervy vo Francúzsku prekračujú priemer krajín OECD. Dôvodom je nízky dôchodkový vek – len 60 rokov, v kombinácii s vysokou strednou dĺžkou života.

Rozsah dopadov na dôchodkové rezervy kvôli rozdielom v *strednej dĺžke života* je pomerne široký. Pri súčasnej porovnateľnosti ostatných faktorov by si mohli krajiny s nízkou strednou dĺžkou života – Maďarsko, Mexiko, Poľsko, Slovenská republika a Turecko dovoliť vyplácať mužom o 10 vyššie dôchodky než krajiny OECD s priemernou dĺžkou dožitia (medzi ktoré patria napríklad Nemecko, Taliansko alebo Británia). Naopak s vyššou strednou dĺžkou života sa zvyšuje záťaž na systémy dôchodkového zabezpečenia. Pre mužov sú dôchodkové rezervy takmer o 8 % vyššie s hodnotami dožitia pre päť krajín s najvyššou strednou dĺžkou života, ktorými sú Japonsko, Island, Nórsko, Švédsko a Švajčiarsko.

© OECD 2005

Toto zhrnutie nie je úradným prekladom OECD.

Rozmnožovanie tohto zhrnutia je povolené iba za predpokladu, že bude uvedené autorské právo OECD a názov originálnej publikácie.

Viacjazyčné zhrnutia sú preloženými výňatkami z publikácií OECD, pôvodne uverejnených v anglickom a francúzskom jazyku.

K dispozícii sú bezplatne v on-line kníhkupectve OECD
www.oecd.org/bookshop/

Viac informácií získate v Divízii autorských práv a prekladov OECD
Riaditeľstva verejných záležitostí a komunikácie.

rights@oecd.org

Fax: +33 (0)1 45 24 13 91

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
France

Navštívte našu webovú lokalitu www.oecd.org/rights/

